

Borbély–Csokonai-féle értelmezése antik szövegmintákat, teológiai hagyományt és valamilyen megmagyarázhatatlan sejtéseket hordoz, amelyek révén még az imitációs szövegalkotási korszakban is létrehozható egy egyéni rendszer. A rendszer megértéséhez természetesen ismerni kell a kontextust, ebben a megismerési folyamatban segít Borbély Szilárd kötete, mely természetesen szakszerű bibliográfiával zárul. Rousseau sírjával nyit és zár a kötet, az idézet – „nyugszol a’ nyárfáknak lengő hívesében” – mégis inkább nyugtalanságot okoz, a mintaválasztás, kontextuskeresés nyugtalanító feszültségét, és a meg nem válaszolt kérdések további gondolkodásra, olvasásra indítanak. (*Debreceni Egyetemi–Déri Múzeum*)

BIRÓ ANNAMÁRIA

Egy élet munkája

REMÉNYI JÓZSEF TAMÁS: *MINDIG VOLT EGY SZIGETEM. DARVASI FERENC ÉLETÚTINTERJÚJA*

Azon gondolkodom, vajon mit tenne Reményi József Tamás a helyemben: miféle kritikát írna egy jól ismert pályatársa végtelenül személyes könyvéről annak váratlan halála után? Mondana-e egyáltalán bármit is? Bizonyára nem szeretne nekrológot írni kritika helyett, nem szeretne „siratóasszonyként” szerepelni az irodalmi nyilvánosságban, miközben gyásza mély és valódi, de nem szeretne a könyv esetleges hibáiról vagy ellentmondásairól sem beszélni, hiszen az egyenesen méltatlan lenne, pláne alig néhány hónappal a tragikus esemény után. De az is nagy hiba lenne, ha emiatt nem beszélénk a könyvről, vagy csak illedelmesen, tiszteletköröket futva, holott egy számára láthatóan rendkívül fontos kötetéről van szó, amiben az egész életét, legalábbis annak szakmai részét tárja elénk. Ezt épp azzal becsülhetjük meg, ha gondolkodunk és vitatkozunk róla, ha megértjük az egykori dilemmáit, és kimondjuk, ha itt vagy ott rosszul döntött, ha feltárjuk e döntések okait. Hosszas hezitálás után döntöttem tehát úgy, hogy mégis megírom, mit is gondolok erről a könyvről, és az abból elénk táruló életről, egy elhivatott, felkészült, következetes és rendkívüli munkabírási irodalmár életéről.

Persze nemcsak ez a könyv áll rendelkezésünkre ehhez, hanem mindaz, amit Reményi több mint ötvenéves pályája alatt megírt, és ami főleg a folyóiratok lapjain olvasható. Önálló kötete ugyanis csak kettő jelent meg, két vékonyka válogatás a kritikáiból, az 1998-as *Sinistrától Ibusárig* és a 2007-es *Zsurnál*. Tarján Tamással közösen kiadott még egy műelemzés-kötetet és hét paródiakötetet is, de a munkáinak igen jelentős része láthatatlan és alighanem visszakereshetetlen. Hiszen az életmű részei az általa szerkesztett könyvek, sőt a rádióban elhangzott anyagok, a konferenciákon, könyvbemutatókon, díjátadókon elmondott beszédek, a díjak kuratóriumaiban előhozott érvek, de még a pályatársakkal folytatott szakmai beszélgetések, és a folyóiratoknál, mindenekelőtt a *Mozgó Világnál* és a *Magyar Naplónál* végzett szervező munkája is.

Az előttünk lévő könyvben Reményi a születésétől lényegében a halálig beszéli el az életét Darvasi Ferenc kérdései segítségével. Viszonylag sokat időz a gyerek- és

a fiatal felnőttkoránál, miközben fontosnak látszó későbbi életszakaszokat egy-két bekezdéssel intéz el. Természetesen indokolt látni, honnan indulva, milyen családból, milyen akadályokon átjutva vált az 1949-ben született fővárosi fiúból a Kádár-rendszer játékszabályait tulajdonképpen elfogadó, de azért a határokat mindig feszegető bölcsészértelmiségi, sőt 30-35 éves korára a kulturális elithez tartozó irodalmár, de aránytalanul érzem, hogy a rendszerváltás utáni három évtized eseményei közül például a Holnap és Palatinus Kiadóknál végzett egyébként szintén jelentős munkákról alig másfél oldalon olvashatunk. Az egyetemista évek és az indulás nagyobb hangsúlyt kap, Reményi is szívesebben, részletesebben beszél ezekről, pedig aztán ő maga mondja, hogy „szakmailag a legerősebb időszakom negyvenöt és a hatvanöt között következett el” [211.]. Kicsit elfáradt addigra a beszélgetés, pedig bőven lehettek volna még erre az időszakra vonatkozó kérdések is.

Azt azonban a korábbi fejezetekből megtudjuk, hogy Reményi egy magasan kvalifikált, értelmiségi, sokat olvasó és nagy házikönyvtárral együtt élő családból jött, ahol az apa egy kifejezetten tehetséges és sikeres újságíró volt, aki a fia taníttatására is odafigyelt. Egy olyan lakásból, ahol rendszeres vendég volt például Féja Géza vagy Tamási Áron. Mondhatni, egyenes út vezetett ebből a családból az értelmiségi elitbe, de hogy rögtön a közepébe csapjak: nagyon tetszett, hogy Darvasi a laza történetmesélés közben rákérdez az apa ügynökmúltjára, sőt a beszélgetés végén visszatér rá, mert egy ilyen tény, ahogy Esterházy Péter esetében, a *Javított kiadást* olvasva láttuk, nagy-nagy kételyeket ébreszthet a gyerekekben saját sikereivel kapcsolatban [egyetemi felvétel, munkalehetőség, ösztöndíj]. Hiszen a gyerek utólag, felnőttként azt képzelheti, mindezt az apa szolgálatainak köszönheti. Reményi József Tamás példásan reagál erre a felvetésre, sőt igazából ő maga osztja meg a kételyeit saját korai eredményeiről, amikor azt mondja, gyanús, hogy a sok húszpontos diák közül miért épp őt vették fel a bölcsészkarra, gyanús, hogy megúszhatta a katonaságot, és hogy az egyetem után az akkor épp a *Magyar Hírlap*nál dolgozó apa egyik közeli ismerőse segítette munkához jutni. Fontos, hogy Reményi kimondja, nem tudni, „hogyan egy ilyen ember ilyen bűnének mit köszönhetek” [45.]. És amikor Darvasi ezután azt feszegeti, miért nem ment ennek jobban utána, miért nem akarta mélységében is megismerni az apja történetét és jelentéseit („Féltél az apáddal való teljes szembesüléstől?” – 221.), Reményi röviden, de megint nagyon szimpatikusan és megrázó őszinteséggel válaszol: „a tételes szembesülés nemcsak tisztességhez és józan belátásához vezethet, hanem megsemmisüléshez is” [222.]. A sors ajándékai és aljasságai, a felhajtóerő és az akár megsemmisülést jelentő dráma együttese adja minden élet kereteit, és egy élet elbeszélése akkor igazán érdekes, ha erről is, arról is szó van benne. Márpedig ebben a könyvben pontosan ez történik.

A könyv fókusz a *Mozgó Világnál* töltött évekre, vagyis az 1979–83 közötti öt évre esik, és ebben az epizódban is bőven van boldogság és csalódás, kollegialitás és áruulás, álmodozás és ébredés. A lapnak Reményi a rovatvezetője, majd főszerkesztő-helyettese, végül főszerkesztője volt, és érezhetően nagyon hitt annak akkori koncepciójában, a szerkesztőtársaiban, a szerzőiben, és annak ellenére is azt mondja, „a *Mozgó* életem legboldogabb korszakát jelentette” [229.], hogy érezhetően máig nem tudta megemészteni a szerkesztőség ellehetetlenítésének traumáját, és azt sem, hogy az akkori társai közül szinte senki nem gondolja ennyire boldog és heroii-

kus időszaknak a közös éveket. Reményi életének mindez valóban meghatározó része volt, átélhető lelkesedésének oka, de talán Darvasi ellenpontozhatta volna ezt a túlzónak tűnő nosztalgiát. Miközben ugyanis Reményi felnagyítja a lap jelentőségét, nem nagyon érti, hogy mások, a többség miért nem gondolják, hogy a *Mozgó Világ* az újabb magyar kultúra történetének kiemelkedően fontos eseménye volt. Érződik a csalódottsága abból, hogy elmondja, a 2016-ban nagy nehezen összejött, három hónapig látható szentendrei, a lap kérdéses éveinek történetét bemutató kiállítást alig látogatták [155.], hogy a PIM-be szervezett 2007-es emlékező beszélgetésen senki nem akart részt venni, és aki mégis, az is kerülte a nagy szavakat, „nagyon tartózkodóan beszélt” [169.], és hogy még Nadas Péter is, aki 1983-ban személyes díjat alapított és adott át az elüldözött szerkesztők részére, később úgy nyilatkozott, hogy a *Mozgó Világ* „nem az én ízlésem szerint való volt” [248.]. Reményi úgy érzi, „egy család voltunk” [106.], de valamiért a többiek, köztük Kulin Ferenc, Alexa Károly, Czákó Gábor, Berkovits György nem így élték ezt meg, vagy legalábbis nem így emlékeznek rá. Jó lett volna megtudni, Reményi József Tamás miben látja ennek az okát. Elmondja, persze, hogy a rendszerváltás után egyesek nagyon távolra kerültek egymástól, volt, aki állami vállalatot vezetett, más komoly politikai karriert futott be – gondolhatjuk, hogy ezek árnyékában a nyolcvanas évek elején történtek az ő életpályájuknak egy kevesebb fényt kapó epizódjává szelődültek.

De amikor a könyvben erről olvasunk, lehetőségünk van azon is elgondolkozni, hogy a budapesti elithez tartozó, ellenzéki érzelmű emberek milyen kapcsolati rendszerben éltek, és miközben Bibót követve a 'szabadság kis köreit' építgették, milyen illúziókat kergettek. Miként hitték el például, hogy szabadon alkothatnak, szabadon szerkeszthetnek lapot, könyvet, alapíthatnak irodalmi szervezetet vagy bármi olyasmit tehetnek, amit a civil társadalom megtehet egy demokratikusabb, nyitottabb, szabadabb országban? Sokat elárul a Kádár-rendszer hétköznapijairól és működésmódjáról az, hogy elhitték, korlátok nélkül lehetnek kreatívak, létrehozhatnak és működtethetnek olyan intézményeket, amelyek túlnyúlhatnak a hatalom alkotta határokon – vagy ugyan a határokon belül maradnak, de valamilyen okból provokálják a hatalmat. Reményi maga is elmondja, nem volt konfrontatív ember, nem próbált túllépni ezeken a határokon, pláne nem csinált semmi illegálisat, de elhitte, hogy a pártrendszer játékszabályai szerint játszva, az írott szabályokat betartva társaival létrehozhat a szokásos irodalmi lapokhoz képest szabadszellemeűbb, a különböző gondolkodású alkotókat összegyűjtő folyóiratot. Megmosolyogtató, hogy a vegzálás kezdetekor a sajtótörvényre hivatkozva írt levelet a hatóságoknak [109.], követelt függetlenséget a lapnak, döntési szabadságot a főszerkesztőnek – de ugyanolyan meglepő, hogy ezt a mostani visszatekintésben sem érzi eleve kudarca ítélt próbálkozásnak. Mintha egy jogállamban élt volna, ahol egy intézménynek vagy pláne egy magánszemélynek esélye van a hatalommal szemben érvényesíteni a jogait, mintha olyan országban élt volna, ahol van egy harmadik fél (pl. a független bíróság), amely igazságot szolgáltat egy efféle, jogi természetű vitában. Vagy mintha a lap, a *Mozgó Világ* egy valódi civil szerkesztőség terméke lett volna, holott a valóságban maguk is a hatalom részei voltak, hiszen a pártállam finanszírozta őket, a KISZ KB volt a kiadójuk, a Lapkiadó Vállalat biztosította az irodáikat, fizette a munkatársakat és a szerzőket, és persze a szerkesztőségben ott ült a hatalom delegáltja, sőt az ügynöke is. Maga

Reményi is elmondja, hogy őt magát Pándi Pál ajánlásával és jótállásával vették csak fel erre a munkára, „megbízható emberként” [158.], ahogy nyilván a szerkesztőtársait is – naivítás volt tehát azt hinni, hogy ezek után bármit tehetnek a párt megfelelő szerveinek és embereinek jóváhagyása nélkül. Legalábbis furcsa azon felháborodni még a mából visszatekintve is, hogy a lapgazda, „a KISZ KB törvénysértő módon látni kívánta a levonatokat” [109.]. Ez egy ilyen világ volt, csak a szamizdatra nem vonatkoztak ezek a szabályok.

De ahogy mondtam, Reményi természetétől is távol állt volna, és a többiek sem tettek semmi égbekiáltót. Pusztán annyi történt, hogy a saját jó ízlésük szerint szerettek volna olyan szépirodalmi szövegeket vagy szociográfiákat közölni, melyek a korban tabunak számító témákról, például a prostitúcióról, a droghasználatról, a homoszexualitásról vagy a szegénység mértékéről szóltak. Nem kell nagy dolgokra gondolni, csak Hajnóczy Péter, Tar Sándor, Bereményi Géza, Géczy János vagy épp Csalog Zsolt munkáinak közlésére, vagy csupán közlési szándékára. A cenzúra működött, egyes szövegeket egyszerűen nem engedett megjelenni, és változtatási opciókat ajánlott fel: lehetett a szövegekből húzni, ki lehetett őket cserélni az adott szerző más szövegére vagy más szerző más szövegére. A *Mozgó Világ* szerkesztőségének, élén Reményi József Tamással, nagy tiszteletet érdemlő döntése az volt, hogy öt év után megelégtették a politikai komiszárok cenzurális beavatkozásait, és amikor válaszul a hatalom le akarta váltani a főszerkesztőt, a szerkesztőség egy emberként felállt. A történetet az tette emellett ikonikussá, példamutatóvá, hogy bár ők azt remélték, ezzel a lap megszűnik, voltak olyan kollégáik, akik a minimális szolidaritást sem vállalva beültek az üresen maradt szerkesztői székekbe, és tovább működtették a folyóiratot – ezt Reményi alighanem joggal tekinti „megbocsáthatatlan bűn”-nek [95.]. Ez a két elem, tehát a cenzúra és a kollégák árulása, tisztességtelensége, hullarablása emelte a *Mozgó Világ* történetét a nyolcvanas évek kultúrpolitikai történéseinek kiemelt eseményévé, és Reményi József Tamás életének örökké emlékezetes, de soha fel nem dolgozott csomópontjává.

Érdeemes megismételni: Darvasi Ferenc pótolhatatlan munkát végzett, nélküle biztosan nem született volna meg ez a könyv, a jegyzetek készítésekor pedig pontosan érezte, mikor, mit és milyen mélységben kell elmagyaráznia. Interjúkészítőként felkészült, de miközben igyekszik a történetmesélés linearitását megtartani, az elbeszélést egy szűk sávban terelgetni, de túlságosan is tanítványi szerepbe helyezi magát, a legnagyobb tisztelettel kérdezi a mestert. Emiatt csak nagyon ritkán kérdez vissza, ritkán hozakodik elő kényesebb kérdésekkel [az apa ügynökmúltjának feszegetése például ilyen], szinte sosem vitatkozik. Pedig épp a *Mozgó Világ* története körül lehetett volna mélyebbre menni, a nyilván régóta kész történetiszlat valahogy megbontani. Egyébként is gyakran érződik úgy, hogy Reményi egy már sokszor elmesélt, hosszú évek beszélgetéseiben kicsiszolt sztorit ismétel – és ismerjük az ezzel kapcsolatos, közmondásos kételyt: néha ilyenkor már nem azt meséljük, ami valójában történt, hanem azt, hogyan adtuk elő legutóbb a történetet. Ha már ez a könyv interjúformában jelent meg, nem pedig önéletrásként vagy emlékiratként, jó lett volna itt-ott kizökkenteni a történetmesélés rutinját, és több önkorrekcióra kényszeríteni az interjúalanyt. Ehhez elég lett volna néha emlékeztetni arra az irodalomból egyébként is jól ismert dilemmára, hogy egy életet, sőt akármilyen apró történetet

elmesélni mindig szelekciót és narratívaépítést is jelent, és mint ilyen, részben fikciós műfaj. Az elmúlt két-három évtized magyar irodalmának megértésében is alapkérdés volt az autobiográfia retorikája, az önéletrajzi paktum keretrendszere, hiszen például Borbély Szilárd, Kukorelly Endre, Györe Balázs prózája, sőt a költészet igen jelentős része eleve megkerülhetlenné tette ezeknek a kérdéseknek a felvetését – és Reményi kritikusként maga is bekapcsolódott ezekbe a diskurzusokba. Jó lett volna, ha saját életének elbeszélésekor is reflektál erre, vagy legalább a szerzőtársa eszébe juttatja a kapcsolódó problémákat.

Külön kérdéseket vet fel az a tény, hogy Reményi élete itt felsorolt nyilvános eseményeinek természetesen sok más tanúja volt, néhányan maguk is megírták vagy élőszóban elmondták saját emlékeiket. A *Mozgó Világ* történetéről, jelentőségének magyarázatáról, a szerkesztőség ellehetetlenítésének okáról is több elképzelés létezik, ezek, ha nem is mondanak ellent egymásnak, hangsúlyeltolódásokat jelentenek, versenyeznek, az önéletrajzi térben pedig egymásra is rájátszanak. Még az itt mindennek elmondott szerkesztő-utódok, mások mellett P. Szűcs Julianna és Berkes Erzsébet védekezése is ismert. Biztos vagyok benne, hogy a mindezen szövegekből létrejövő intertextuális háló még pontosabban kiadná azt a személyt, akit ebben a könyvben a kérdező és a válaszoló együtt próbál megtalálni. Darvasi feladata lehetett volna szembesíteni a saját történetét elbeszélő Reményit kor- és munkatársai narratíváival, pont azért, mert ebben az esetben közelebb kerültünk volna az „igazabb”, árnyaltabb, rétegzettebb énhez. És fordítva: Reményi magánélete vajon mennyire közügy? De amikor a házasságairól, a gyerekeiről, a tágabb családjáról, a barátságairól, elhunyt vagy ma is élő kollégáiról beszél, akkor az ő életüket is írja, és esetleg olyan részleteket is nyilvánosságra hoz, amelyeket ők szerettek volna elrejtetni, vagy amelyekre ők egészen másként emlékeznek. Mégis jó, hogy beszél ezekről is, hiszen, és épp ez a lényeg, egymás történeteit együtt írják.

De nehogy félreértés legyen: egy percig sem állítom, hogy Reményi József Tamás bárhol is csúsztatna, netán hamisítana, szó sincs róla. Inkább azt hangsúlyozom, hogy az elmúlt idők önéletrajzi alapú munkáit olvasva kialakult bennünk az az olvasói, kritikai reflex, hogy megkérdőjelezzük minden hasonló elbeszélés valóságpreferenciáját, akármennyire is antifikciós az adott szöveg. El tudtam volna képzelni ezzel kapcsolatban néhány kérdést. Egyébként azért is, mert ugyan Reményi láthatóan úgy igyekszik megragadni a múlt valóságát, hogy azt minden személyesége ellenére is eltávolítsa magától, és ezzel objektivizálja, de ez eleve kétséges próbálkozás. Ugyanakkor kiemeli a bátorságát és felelősségvállalását, hiszen kiállni, és a saját történetet végső soron közös történetként elmondani bátorságot követel, mivel ez a felelősségre vonhatóság esélyét is megteremti. Épp ezért nagyon fontos a fényképválogatás a kötet végén, ami minden érintett témához és korszakhoz mutat egy-egy releváns fotót. Kis túlzással ezeket végignézve is összeáll Reményi életútja, de ráadásként mindenkit elgondolkodtat azon, hogy vajon ugyanúgy kötődnek-e az elmondottak a valósághoz, ahogy a képek az ábrázoltakhoz.

A *Magyar Napló* rendszerváltás utáni történetének első 1-2 éve ugyancsak tanulságos: a 1989 utáni szabadságban lényegében a felszámolt régi *Mozgó Világ* „népfrontos” szerkesztési elvét szerette volna Reményi újraéleszteni, vagyis főszerkesztésével egy olyan lapot létrehozni, ahol a különféle ideológiai és politikai körökhöz kapcsolódó,

más-más értékrendet valló szerkesztők együtt, az egymás iránti tiszteletet megtartva állítanak össze ugyancsak sokféle, sok helyről jövő szerzők műveiből lapszámokat. „Gyűjtőlap” – ahogy ő maga fogalmaz [155.]. De hamar kiderült, hogy ez az elképzelés a kezdődő kultúrharc keretei között nem életképes, mert nincs mindenki számára elfogadható, jó arány „népi és urbánus” szerkesztők és szerzők között, ami miatt egyre inkább kiütköztek az értékrendbeli különbségek. A könyvből világosan látszik, hogy Reményi valóban hitt abban, hogy a magyar kultúra szereplőinek a szélsőségeket leválasztva igenis szót kell érteniük egymással, a párbeszédet minden erővel fenn kell tartani, a táborokra szakadó irodalmi életet össze lehet fogni. Önmagára mint hídemberre gondolt [247.], aki mindenkivel tud beszélni, olyanokkal is, akik egymással egyébként sosem beszélnek. Ezenkívül még azt is hitte, hogy teljesen mindegy, mit gondol egy mű szerzője a világról, ideológiákról, politikáról, a mű ettől teljesen függetlenül lehet jó vagy rossz, elismerést érdemlő vagy épp elutasítandó.

Úgy érezte, mindenhová tartozhat, pontosabban azt, hogy őt minden oldal elfogadja, ő lehet a „szellemi kiegyezés” [224.] egyik kulcsfigurája. Ugyanez az alapállás látszik a *Mozgó Világnál* és a *Magyar Naplónál* töltött éveinek interpretációjában, hiszen mindig olyan lapot szeretett volna, ahol a lehető legnagyobb pluralitás érvényesül. Tehát tagadta, hogy a világértelmezés, a gondolkodásmód, az attitűd meghatározza az ember esztétikai nézeteit is, és szerinte nem igaz, hogy attól, hogy valaki például liberális értékeket vall, mást keres az irodalomban, a filmben és a képzőművészetben, mint egy baloldali, egy konzervatív vagy egy nacionalista. Csakhogy ebből a nézőpontból nehéz megmagyarázni, miért olyan elutasított például Parti Nagy Lajos költészete a konzervatívabb irodalmi fórumokon – pontosabban csak azt lehet mondani, hogy csupán azért, mert a költő ellenkező politikai állásponton van [és nem azért, mert a Parti Nagy-féle poétika maga kérdőjelezi meg azt a konzervatív, a maga nemzeti pátozásában létező irodalmiságot, ami a Parti Nagy költészetét elutasító olvasók sajátja]. És ez fordítva is igaz, például Jókai Anna prózáját az ütközőzónába állítva.

Én magam úgy látom, nagyon kevés az ájtárás – de Reményi József Tamás azon ritka olvasók egyike volt, aki talán képes a sajátjuktól távolabb eső, netán azzal ellentétes esztétikai elvek mentén született szövegeket is értékelni. Ám ezzel együtt is illúziónak, majdhogynem póznak érzem azt a kijelentést, hogy nincs különbség szöveg és szöveg között, hogy csak a szakmai felkészültség és a megalkotottság számít, semmi más – szerintem nagyon is számít az ideológiai alapállás, amibe, ismétlem, nemcsak a tematikai kérdések, hanem a poétikaiak is keményen beletartoznak.

De a könyv egésze inkább arról szól, hogy Reményi nem egyformán közel, inkább mindenkitől ugyanolyan távol volt, és hiába a sok barátság emlegetése, ezek inkább a közös munkákhoz kapcsolódó kapcsolatok voltak, mintsem elmélyült barátságok. És amikor a kötet címéül kiemelt szavakat mondja („mindig volt egy szigetem” – 229.), akkor maga is megerősíti mindezt: valójában nagyon is magányos, mindenkitől óvatos távolságot tartó életpálya volt ez, habár ezen a kis szigeten [szerkesztőségek, beszélgetéssorozatok stb.] általában voltak társai. De jellemzően mindig mások.

Reményi József Tamás értékrendje, szakmai etikája kikezdehetetlen. És ha jobban belegondolunk, szerkesztőként és kritikusként is elvárás, hogy ne a baráti-ismerősi érdekek befolyásolják az ítéletalkotásában, vagyis hogy képes legyen távolabb lépve véleményét mondani – kockáztatva, hogy azzal elveszti a barátait, eltávolítja magától

az ismerőseit. Kritikusnak lenni azt is jelenti, hogy végül könnyen egyedül maradsz, és ilyenkor jó, ha van egy sziget, ahol akár ezután is biztonságban érezheted magad. Szerkesztőként, persze, segítő vagy, az „empatikus kontroll” [220.] vagy, de sok szerzőnek még ebben az esetben is nehéz elfogadni, ha valaki más rámutat a szöveg hibáira, ha elmondja, mi hogyan lehetne jobb – és pláne nehéz utólag elismerni, mennyi mindennel járult hozzá a szerkesztő a szöveg sikeréhez, végső formájához. Az utóbbi idők 'Name the Translator' kampánya mellé nyugodtan felzárkózhatna a 'Name the Editor' kampány is – és erről épp Reményi egyébként kifejezetten szerény, háttérbe húzódó szerkesztői gyakorlata, illetve a könyvben erről megfogalmazott mondatai győztek meg. És egy kicsit a fájdalmas mondata is: „amerre csak nézek, ráismerek a magam nyomaira, sok helyütt az én szignómmal, többnyire szignó nélkül” [221.] Ugyancsak fájdalmas fejlemény, hogy halála előtt néhány hónappal ő is kilépett az Írószövetségből, mert ezzel mintegy elismerte, hogy az általa képviselt összekötő, összebékítő szerep fenntarthatatlan, a közeg végletekig fertőzött, a kölcsönös gyanakvás mértéke pedig olyan nagy, hogy „tényleg nem az számít, mit mondasz, mit írsz, hanem az, hogy honnan beszélsz” [225.].

Örömteli, hogy a könyv már eddig is számos, komolyabbnál komolyabb díjat kapott, bár mind túl későn érkezett, és mintha mindegyik a szakma lelkiismeret-furdalásáról is szólna. Ezek az utólagos díjak és elismerések mégis kifejezik a tiszteletünket és a szeretetünket egy, a magyar irodalomnak az életét adó, utolsó napjaiig is figyelmesen dolgozó szerkesztőnek és kritikusnak – ahogy önmagát szerette hívni. [Cser]

BEDECS LÁSZLÓ

A párhuzamos életmű dokumentumai

SZILÁGYI ISTVÁN: *TÁVOLODÓ JÉGTÁBLÁKON. VÁLOGATOTT PUBLICISZTIKÁK, SZERKESZTETTE ÉS AZ UTÓSZÓT ÍRTA MÁRKUS BÉLA*

Az utóbbi ötven év magyar prózájának egyik legkiemelkedőbb alakját gyászoljuk a márciusban elhunyt Szilágyi Istvánnal. Bár az irodalomtörténeti értékelés nyilván nem egy ilyen rövid írás dolga, de annyi talán megkockáztatható, hogy a *Kő hull apadó kútba* megkerülhetetlen darabja az elmúlt fél évszázad magyar prózájának, és jó eséllyel a *Hollóidőről* is elmondható ugyanez az utóbbi lassan negyedszázad vonatkozásában – ami mindjárt két külön korszak jelentős irodalomtörténeti rangú szereplőjeként mutatja fel a szerzőt. E mondott értékelés persze nem csak életidejének nagyobbik felét kitevő, pályája alakulását meghatározó *Kő hull...*-korszak viszonyainak és diskurzusainak újra- és újraértése, a még ma is sok vetületében belátatlan regionális kánon ezek között való elhelyezése miatt lehet hosszadalmas, hanem azért is, mert a Szilágyi-életmű teljes(ebb) megismerése is várat még magára: nem (csak) újraolvasni kell, de előbb még egyáltalán végigolvasni. 2020-ban elindult életműsorozata eddig